

De hervorming leerlingenbegeleiding: de rol van het CLB in de draaischijf naar welzijn

Op de gemeenschappelijke beleidsraad Onderwijs-Welzijn werd de vraag door beide bevoegde ministers gesteld om de dossiers hervorming leerlingenbegeleiding en IJH 2.0. samen te leggen en af te stemmen. Deze nota legt beide dossiers samen. Met deze nota willen we de draaischijffunctie van het CLB uitklaren en afbakenen. Met de hervorming leerlingenbegeleiding willen we deze functie versterken door een duidelijke rol- en taakverdeling te formuleren. Hierbij merken we op dat de draaischijffunctie van de CLB's zich niet beperkt tot de welzijnsinstanties binnen integrale jeugdhulp.

Ter inleiding starten we de nota met de definitie van leerlingenbegeleiding en een opsomming van de kernprocessen van het CLB.

Leerlingenbegeleiding

Elke leerling heeft **recht op professionele en kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding**.

Leerlingenbegeleiding definiëren we als volgt:

Leerlingenbegeleiding vertrekt steeds vanuit het functioneren van de leerling op school draagt bij tot het functioneren in de schoolse én maatschappelijke context. Dit alles met als doel (1) het bevorderen, beschermen en behouden van de gezondheid in functie van de totale groei en ontwikkeling van de leerling, (2) het verhogen van de gekwalificeerde uitstroom en (3) het realiseren van gelijke kansen in het onderwijs en daarbuiten. De focus ligt op het welbevinden van alle leerlingen (fysiek, mentaal/psychisch en sociaal), nu en in de toekomst. Het is het geheel van preventieve en curatieve acties op het vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding, leren en studeren, psychosociaal functioneren en preventieve gezondheidszorg. De begeleiding richt zich geïntegreerd op deze vier domeinen.

Leerlingenbegeleiding verloopt **via een zorgcontinuüm** waarbij de mate van individualisering van zorg verhoogt naarmate de nood aan begeleiding toeneemt.

In het zorgcontinuüm staan de **onderwijsbehoeften van de leerling centraal en waar nodig de ondersteuningsbehoeften van leerkrachten en ouders**. Leerlingen en ouders worden altijd betrokken. De school wordt hierin ondersteund door het CLB en de PBD.

Leerlingenbegeleiding richt zich op **alle leerlingen in het gewoon en buitengewoon basis- en secundair onderwijs en op leerlingen in de leertijd**. Voor een aantal thema's zoals PGZ, motivering huisonderwijs na de officiële instapdatum en vrijstelling van examencommissie wordt de doelgroep uitgebreid naar kinderen en jongeren die huisonderwijs volgen.

1. Kernprocessen CLB

Een belangrijke actor in de leerlingenbegeleiding is het CLB. In wat volgt omschrijven we een opsomming van de kernprocessen van het CLB¹.

1.1. Onthaal en vraagverheldering

Het CLB **werkt multidisciplinair en vraaggestuurd** - op vraag van de leerling, ouder(s) en/of de school. Deze vraag kan er komen na onderling overleg tussen alle betrokken actoren, maar ook op individueel initiatief. Op dat moment wordt het eerste contact gelegd en luistert het CLB naar de aanmeldingssignalen.

Het CLB **doet aan vraagverheldering**. Het CLB verkent, brengt in kaart, analyseert en verheldert de vraag. Het CLB onderzoekt de ondersteuningsalternatieven. Dit alles gebeurt samen met de leerling, ouder(s) en school. De ondersteuning die volgt op de vraagverheldering kan bestaan uit: consultatieve leerlingenbegeleiding, kortdurende begeleiding, handelingsgerichte diagnostiek en/of het inschakelen van de draaischijffunctie.

Hiermee vervult het CLB meteen ook haar rol als een voorziening met een functie brede instap. Vanuit deze functie biedt het CLB een **breed en laagdrempelig aanbod voor kinderen,**

¹We kiezen ervoor om informatieverstrekking niet als aparte functie op te nemen. Deze functie is immers inherent aan elke kerntaak die we omschrijven.

jongeren² en hun ouder(s) met eender welke hulpvraag. De functie brede instap heeft tot doel de vraag te verhelderen, informatie te verstrekken, de eigen krachten van het kind/de jongere en zijn/haar context te versterken en als nodig het zorgvuldig verwijzen naar het meest passende antwoord, zowel in de jeugdhulp als daarbuiten. De brede instap is toegankelijk voor kinderen, jongeren, hun ouder(s) en school. Voorzieningen die tot de brede instap behoren verwijzen niet door naar een andere voorziening met een functie brede instap.

1.2. Begeleiding en ondersteuning

Het CLB begeleidt zowel leerlingen via kortdurende begeleiding als leerkrachten via consultatieve leerlingenbegeleiding en ouders of andere opvoedingsverantwoordelijke.

1.2.1. Kortdurende begeleiding

Het CLB biedt multidisciplinaire en professionele ondersteuning, in eerste instantie gefocust op het samen met de leerling en zijn context zoeken naar antwoorden en oplossingen voor de problematische situatie. De kortdurende begeleiding bestaat uit een aanbod van twee tot acht sessies.

1.2.2. Ondersteuning van ouders en opvoedingsverantwoordelijken

Indien nodig biedt het CLB ook ondersteuning aan ouders en opvoedingsverantwoordelijken om zo de kortdurende begeleiding van de leerling aan te vullen en te versterken.

1.2.3. Consultatieve leerlingenbegeleiding

Het **CLB ondersteunt leerlingen via de leerkrachten.** Consultatieve leerlingenbegeleiding komt er op vraag van de school of op voorstel van het CLB bij (terugkerende) problemen met individuele leerlingen en/of groepen van leerlingen. In dat geval neemt het CLB de rol op van coach. Als coach werkt het CLB subsidiair³ om leerkrachten, zorgverantwoordelijken en directies te versterken in hun preventieve basiszorg, het detecteren van signalen en het opvangen en ondersteunen van

² Dit betekent dat voor de functie brede instap kinderen en jongeren niet verbonden moeten zijn met de school waarmee het CLB een beleidsplan of beleidscontract heeft. De doelgroep blijft wel kinderen en jongeren tussen 2.5 en 25 jaar. Indien ander aanbod moet worden ingezet, wordt er doorverwezen naar het CLB waartoe de leerling behoort.

³ Het CLB werkt subsidiair: de school zal het CLB pas betrekken als zij bij zichzelf een tekort aan kennis en vaardigheden ervaart om de problematiek vakkundig aan te pakken. Het CLB neemt een ondersteunende en aanvullende houding aan.

leerlingen met specifieke zorgnoden. Consultatieve leerlingenbegeleiding vindt veelal plaats tijdens het systematisch overleg tussen school en CLB en kan als focus worden opgenomen in de afsprakennota die door de school en het CLB wordt opgesteld.

1.3. Handelingsgerichte diagnostiek

Een mogelijke uitkomst van een handelingsgericht traject kan bestaan uit het inzetten van diagnostiek voor een leerling. In de fase uitbreiding van zorg wordt vooral ingezet op handelingsgerichte diagnostiek met als doel het geven van een handelingsgericht advies aan leerlingen, ouders en school. Deze handelingsgerichte adviezen kunnen worden vertaald in een handelingsgerichte aanpak voor de onderwijsbehoeften van de leerling en/of de ondersteuningsnoden van de leraar/ouders, de opmaak van een verslag, de opmaak van een gemotiveerd verslag, een doorverwijzing naar hulpverlening al dan niet binnen integrale jeugdhulp. Dit alles gebeurt volgens protocollen en evidence-based standaarden die door de CLB-sector worden toegepast in het kader van objectiviteit en gelijkgerichtheid. Op die manier wil de sector komen tot een **meer gestandaardiseerde en kwaliteitsvolle diagnostiek, indicatiestelling en toewijzing**. De protocollen moeten ervoor zorgen dat elke leerling een correct antwoord krijgt op zijn of haar specifieke onderwijs- en ondersteuningsnoden. Voor sommige gespecialiseerde diagnostiek is samenwerking met een extern diagnostisch team of een externe diagnosticus nodig, bvb. voor een diagnose ASS⁴. Indien een CLB een leerling wil doorverwijzen naar niet rechtstreeks toegankelijke hulp binnen bvb. de sector voor personen met een handicap, dient ze erkend/of aangesloten te zijn bij een erkend multidisciplinair team door het Agentschap Jongerenwelzijn om een aanvraag te kunnen doen bij de intersectorale toegangspoort jeugdhulp of zelf te verwijzen naar een erkend multidisciplinair CLB-team indien ze de erkenning van Jongerenwelzijn niet heeft.

1.4. Draaischijffunctie

In dit inleidend stuk geven we weer wat de draaischijffunctie is.

⁴ ASS = autisme spectrum stoornis

CLB-medewerkers benaderen kinderen en jongeren vanuit een **holistisch mensbeeld** en onderzoeken welke **ondersteuning** jongeren nodig hebben binnen **onderwijs, gezin**. Het CLB neemt geen therapie of gespecialiseerde begeleiding op zich. Hiervoor verwijst het CLB naar het meest gepaste aanbod bij de partners binnen welzijn, gezondheid of werk of werkt hiervoor met hen samen. **Om tijdig beroep te kunnen doen op de meest gepaste hulp verwijst** het CLB vanuit haar draaischijffunctie naar partners o.a. binnen welzijn, gezondheid of werk. We definiëren de draaischijffunctie als de **coördinatie door het CLB tussen het centrum, de school en de externe partners binnen hulp- en dienstverlening** wanneer meer gespecialiseerde hulp nodig is en het eigen aanbod uitgeput of niet passend is.

We blijven ervoor kiezen om de **verwijzing steeds bij het CLB** te leggen, aangezien zij - in tegenstelling tot de school - een beroepsgeheim hebben en dus de nodige informatie kunnen uitwisselen met een andere hulpverlener. Tegelijk hebben CLB'ers vanuit hun opdracht een goed zicht op het aanwezige aanbod aan hulp en ondersteuning en kunnen ze op die manier het meest gericht doorverwijzen. Ouders en leerlingen kunnen in veel gevallen⁵ op eigen initiatief contact opnemen met externe hulp, voor specifiek aanbod zijn ze verplicht beroep te doen op een 'erkende verwijzer' (afhankelijk van het soort aanbod). In kader van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften zijn CLB's de enige gemachtigde indicatiestellers om een verslag of gemotiveerd verslag af te leveren.

In wat volgt analyseren we de huidige samenwerkingen met het domein welzijn - situatie as is en situatie to be.

1.4.1. RTJ as is

In het kader van **IJH** neemt het **CLB** de **draaischijffunctie op naar welzijns- en gezondheidspartners** zowel in de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp als de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp.

Het CLB is een belangrijke partner in het doorverwijzen en aanmelden van leerlingen bij **rechtstreeks toegankelijke**

⁵ Niet voor bijvoorbeeld Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp, zie verder.

jeugdhulp (RTJ). Via de draaischijffunctie beslist de CLB-medewerker samen met de leerling, ouder(s) (en school waar relevant) welk hulpaanbod nodig is en naar welke voorziening de leerling wordt doorverwezen. Momenteel worden CLB's geconfronteerd met wachtlijsten waardoor zij genooddaakt zijn overbruggingshulp te bieden. In functie van de hulpcontinuïteit en omwille van wachtlijsten verwijzen CLB's vandaag in de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp vaak door op basis van 'snel' beschikbaar aanbod. Dit is volgens hun indicatiestelling niet steeds het meest passende aanbod voor de noden van de leerling en ondersteuningsbehoeften van de ouder(s). Ook niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp kampt met schaarste van aanbod en wachtlijsten.

CLB's worden vanuit hun draaischijffunctie naar de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp voor verwijzing geconfronteerd met verschillende aanmeldingsvoorwaarden, aanmeldingsprocedures (inclusie de verplichting om instellingspecifieke vorming te volgen om te mogen verwijzen) en aanmeldingsdocumenten. Dit omdat voorzieningen RTJ vanuit hun eigen organisatie de instroom naar hun aanbod willen beheersen en stroomlijnen. Het recht op tijdige toegang tot de jeugdhulp komt hierdoor zwaar onder druk te staan en zorgt eveneens voor nog meer versnippering van het RTJ aanbod dat in principe laagdrempelig bereikbaar en beschikbaar zou moeten zijn.

1.4.2. NRTJ as is

Bij **niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp (NRTJ)** neemt de CLB-medewerker vandaag, de rol van contactpersoon-aanmelder op zich, al dan niet vanuit een MDT-functie⁶. De contactpersoon-aanmelder maakt een A-document (digitaal) op met identificatiegegevens, hulpvraag en vraagverheldering, diagnostische gegevens (waar noodzakelijk) en een indicatiestellingsvoorstel. Het aanleveren van diagnostiek door een MDT is enkel verplicht voor VAPH-aanbod. Dit document wordt bezorgd aan de toegangspoort. De toegangspoort doet een voorstel van voorzieningen die een antwoord kunnen bieden op de hulpvraag. Dit voorstel wordt door de contactpersoon-aanmelder voorgelegd aan de leerling en ouder(s) en met hen

⁶MDT staat voor multidisciplinair team zoals erkend binnen de integrale jeugdhulp.

besproken. Samen met de leerling gaat de contactpersoon-aanmelder de voorziening bezoeken. In veel gevallen worden beide partijen geconfronteerd met een wachtlijst. De contactpersoon-aanmelder blijft verantwoordelijk voor de leerling tot de hulp binnen NRTJ effectief kan opgestart worden. Afhankelijk van de zelfredzaamheid van de leerling en ouder(s) zal er meer of minder beroep gedaan worden op de ondersteuning van de contactpersoon-aanmelder.

Een contactpersoon-aanmelder kan enkel een aanmelding voor het NRTJ VAPH-aanbod doen wanneer hij/zij erkend is als MDT-lid van het door het agentschap Jongerenwelzijn erkend MDT. In functie van gelijkgerichtheid laat elk CLB zich erkennen als MDT (minderjarigen) of maakt minstens samenwerkingsafspraken met andere CLB's die erkend zijn.

Zowel bij de rechtstreeks als bij de niet rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp wordt vandaag omwille van het profiel van de voorziening en de wachtlijsten, de nodige vervolghulp voor leerlingen niet (tijdig) opgenomen. Op die manier ontstaan er breuken in het hulptraject. Bovendien raakt de crisishulpverlening overbelast door het niet tijdig beschikbaar zijn van een gepast hulpaanbod. CLB's zien zichzelf genooddaakt de tekorten in welzijn te compenseren via overbruggingshulp omdat er geen welzijnsvoorziening beschikbaar is om de gepaste hulp aan te bieden. Het bieden van overbruggingshulp gaat ruimer dan de draaischijffunctie en valt buiten de opdracht van het CLB. Deze extra inspanningen van het CLB zetten de reguliere werking van het CLB vanuit haar onderwijsopdracht onder druk.

1.4.3. RTJ en NRTJ to be

Na verwijzing en aanmelding door het CLB verwachten we dat leerlingen en ouders zich voortaan door de voorziening die de vervolghulp zal opnemen gesteund voelen in hun hulpvraag en het engagement krijgen dat vervolghulp effectief zal opgestart worden. We verwachten van voorzieningen die de hulpvraag dienen op te nemen dat ze minimaal een outreachend traject opstarten tijdens de wachttijd. Hiervoor gaat de voorziening minstens al een aantal gesprekken aan met de leerling en ouders(s) waarbij aan de cliënt een duidelijk perspectief geboden wordt. Op die manier wordt een outreachend traject in samenspraak met alle betrokkenen uitgewerkt waarbij rekening gehouden wordt met de draagkracht van de aanmelder. Hiermee beperkt de rol van het CLB als contactpersoon-aanmelder zich

tot de draaischijffunctie van het CLB. Het opstarten van een outreachend traject zal opgenomen worden in de basisopdracht van de voorzieningen RTJ en NRTJ binnen IJH. Hieraan zullen minimale voorwaarden gekoppeld worden.

1.4.4. Crisis as is

Bij crisissituaties kan het CLB de crisismeldpunten inschakelen voor een consult of aanmelding. Enkel in die situaties waarbij een school geen beroep kan doen op een CLB-medewerker, kan ook een school het crisismeldpunt consulteren of aanmelden. De school brengt het CLB hiervan zo snel mogelijk op de hoogte.

1.4.5. Crisis to be

We verwachten dat aanmeldingen door het CLB effectief opgenomen worden door de crisismeldpunten en dat de gepaste hulpverlening wordt aangeboden. Hiervoor is het nodig dat crisismeldpunten de regie van de crisissen binnen de regio waar zij verantwoordelijk voor zijn opnemen. Het aanbod crisishulp in de geestelijke gezondheidszorg en het aanbod binnen jeugdhulp worden op elkaar afgestemd. Er wordt gewerkt met één geïntegreerd meldpunt per provincie.

1.4.6. Verontrusting as is

Via hun draaischijffunctie doet het CLB bij verontrustende situaties een beroep op de gemandateerde voorzieningen⁷ voor een consult of een aanmelding. Omgaan met verontrusting is een gedeelde verantwoordelijkheid van alle jeugdhulpverleners. CLB-medewerkers moeten voor ondersteuning terecht kunnen bij de gemandateerde voorzieningen.

1.4.7. Verontrusting to be

Bij maatschappelijke noodzaak neemt de gemandateerde voorziening de regie op zich. Van de gemandateerde voorzieningen wordt verwacht dat ze effectief en actief optreden bij aanmeldingen en mee de continuïteit in de hulpverlening voorzien. Wanneer blijkt dat er geen maatschappelijke noodzaak speelt, verwijst de gemandateerde voorziening de cliënt in overleg en samen met de aanmelder door naar een andere partner in de hulpverlening. Ze bepaalt de doelstellingen van de hulpverlening, begeleidt het

⁷ Ondersteuningscentra jeugdzorg en vertrouwenscentra kindermishandeling

hulpverleningstraject en is contactpersoon-aanmelder voor de intersectorale toegangspoort. Het is belangrijk dat er gelijkgerichtheid is in de werking van zowel het ondersteuningscentrum jeugdzorg als het vertrouwenscentrum kindermishandeling.

De consultfunctie dient verder uitgebouwd te worden. Voor CLB-medewerkers is het niet steeds evident om een inschatting te maken omtrent beroepsgeheim. CLB-medewerkers, alsook andere hulpverleners kunnen met vragen over beroepsgeheim zitten. Zij kunnen hiervoor een beroep doen op een gemandateerde voorziening die hen advies geeft wanneer zij in twijfel zijn over het delen van informatie en beroepsgeheim. Op die manier kunnen CLB-medewerkers terecht bij specialisten die hen adviseren.

De gemandateerde voorzieningen worden verantwoordelijk voor het bewaken van de uitwisseling van informatie tussen jeugdhulp en politie en justitie en voor de samenwerking tussen beiden in het kader van verontrusting. Vandaag krijgen CLB's heel wat vragen van politie en justitie om informatie uit te wisselen in situaties van verontrusting. Het opvragen van deze informatie in het kader van verontrusting zou moeten gebeuren door de gemandateerde voorziening. Op deze manier worden garanties geboden aan de cliënt over de aard van de ondersteuning die hij of zij krijgt. Tegelijk zorgt dit ervoor dat niet alle jeugdhulpverleners deze complexe afweging moeten maken.

In het kader van noodtoestanden blijft de geldende regelgeving van toepassing. Op dat moment blijft samenwerking uiteraard nodig.

1.4.8. Regiefunctie to be

De CLB's zijn vandaag al de draaischijf voor jongeren naar gespecialiseerde ondersteuning. Dit beperkt zich niet tot de voorzieningen die gevat zijn door integrale jeugdhulp. We verwijzen daarbij ook naar de netwerken leerrecht, de netwerken geestelijke gezondheid, verwijzingen in het kader van het M-decreet, privé, ... Vandaag kennen de verschillende settings een versnippering van aanmeldingsdocumenten, aanmeldingsprocedures, aanmeldingsopleidingen, en zo meer.

Vandaag gebeurt de meerderheid van de toeleiding via de CLB's. In het kader van de toeleiding van jongeren naar onderwijsondersteuning (m-decreet) is bewezen dat dit een logische en werkbare oplossing blijkt. De regie opnemen houdt dan ook in dat het eigenaarschap voor de toeleiding bij de CLB's terecht komt.

Tegelijk stopt een goede verwijzing niet met het toeleiden van een jongere naar de geschikte voorziening. Het is eveneens van belang dat er duidelijke verwachtingen geformuleerd worden naar het traject van de jongere binnen de jeugdhulp. Tot wat dient het traject te leiden en op welke manier wordt er doorheen het traject in opvolging voorzien. Hoe zorgen we ervoor dat het traject ook opnieuw teruggekoppeld wordt naar de school. En vooral op welke wijze zorgen we ervoor dat het onderwijstraject van de jongeren zo optimaal mogelijk kan verder gezet worden.

De regie voor de CLB's zou dan ook inhouden dat ze voor de meest kwetsbare jongeren het volledige traject van toeleiden naar geschikte hulp, het bepalen van de doelstellingen van de hulp, de terugkoppeling naar het onderwijs en het helpen vrijwaren van het onderwijsleerproces in handen nemen en hier de regie van opnemen.

Om dit te kunnen realiseren is er een duidelijk mandaat nodig voor de CLB's, ook vanuit het beleidsdomein welzijn. De CLB's moeten hiervoor regionaal samenwerken binnen een afgebakende regio. Het is aan de overheid om deze regionale afbakening te bepalen en een einde te maken aan de veelheid van door elkaar lopende regio's waarvoor geen enkele objectieve grond te vinden is.

Het is belangrijk dat de partners in welzijn en gezondheid beschikken over voldoende capaciteit om een verwijzing, waar ook in Vlaanderen, effectief op te nemen. Hiervoor is er nood aan transparantie wat betreft het aantal beschikbare plaatsen in voorzieningen. Tegelijk moeten ook de criteria op basis waarvan een voorziening een opname kan weigeren uitgeklaard en beperkt worden. Het toezien op de wachtlijsten en de reden van weigering wordt opgenomen door een onafhankelijke orgaan, bij voorkeur de Intersectorale Toegangspoort, die er op toeziet dat de opnameplicht door voorzieningen wordt gerespecteerd.

2.5.9 Typemodulering to be

Het scherpstellen van de rol van het CLB heeft tot gevolg dat de **huidige typemodules CLB worden aangepast**. De intersectorale typemodule met functie brede instap blijft behouden. De typemodule CLB met de functie diagnostiek en de functie begeleiding worden geschrapt omdat deze louter een onderwijsaanbod inhouden.